

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych wobec stereotypów płci

Author: Katarzyna Jas

Citation style: Jas Katarzyna. (2009). Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych wobec stereotypów płci. W: T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska (red.), "Społeczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej. T. 2, Problemy praktyki oświatowej" (S. 193-201). Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KATARZYNA JAS

Nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych wobec stereotypów płci

Wprowadzenie

Przedmiotem rozważań podjętych w tym opracowaniu są opinie nauczycieli cieszyńskich szkół ponadgimnazjalnych na temat stereotypów płci. W życiu codziennym, zarówno w sferze prywatnej, jak i w sferze zawodowej, stereotypy istnieją i w sposób jawny bądź ukryty kształtują wiele aspektów wizerunku kobiety i mężczyzny. Mają pozytywne i negatywne zabarwienie. Pomagają kategoryzować świat, są pomocą w definiowaniu otaczającego społeczeństwa, „mogą być czynnikiem spójności społecznej, gdy powszechnie podzielane zapewniają porządek społeczny i trwanie systemu, wskazując odpowiednie pozycje i role członkom określonych grup społecznych”¹. W swym negatywnym zabarwieniu są przyczyną braku tolerancji i uprzedzeń.

Założenia teoretyczno-metodologiczne

Stereotypy definiowane są jako wiedza o cechach, postawach, zachowaniach i preferencjach, która tworzy się na zasadzie osobistego kontaktu z reprezentantami danej grupy bądź jest czerpana z przekazów innych osób oraz nośników informacji np. *mass mediów*². Mają charakter indywidualny, gdyż „wyrażają osobiste przekonania jednostki o cechach i właściwościach jakiegoś obiektu, jak i zbiorowy, ponieważ są także zespołem poglądów i informacji, związanych z przekonaniami i oczekiwaniami wobec określonych grup ludzi, podzielanych przez członków danej społeczności”³. Ścisłe powiązane z kulturą, przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Odnoszą się zazwyczaj do grup rasowych, etnicz-

---

¹ J. Miluska, P. Boski: *Męskość–kobiecość w perspektywie indywidualnej i kulturowej*. Warszawa 1999, Wyd. IP PAN, s. 25.

² C. N. Macrae, Ch. Stangor, M. Hewstone: *Stereotypy i uprzedzenia*. Gdańsk 1999, GWP, s. 9–15.

³ D. Pankowska: *Wychowanie a role płciowe*. Gdańsk 2005, GWP, s. 19.

nych, wyznaniowych, zawodowych oraz płciowych. Stereotypy płci funkcjonują na kilku poziomach: cech psychicznych, cech fizycznych, ról związanych z płcią, poziomowi dotyczącego zawodów⁴.

Z uwagi na problematykę stanowiącą przedmiot niniejszych rozważań należy bliżej zająć się stereotypami ról płciowych, rozumianymi jako zbiór przekonań o tym, jakie rodzaje aktywności są odpowiednie dla kobiet, a jakie dla mężczyzn.

Ramami teoretycznymi podjętych rozważań uczyniłam teorię stratyfikacji Jonathana H. Turnera oraz teorię Sandry L. Bem.

W ujęciu J. H. Turnera „rola jest zbiorem społecznie i kulturowo zdefiniowanych oczekiwań, które mają spełniać jednostki w określonych sytuacjach społecznych. Jest ona określana przez społeczeństwo, przypisana każdej jednostce w obrębie danej kategorii, a przez nią przejmowana”⁵. System stratyfikacji płci istnieje wówczas, kiedy o różnicy pozycji zajmowanych przez kobiety i mężczyzn zazwyczaj decydują dochody, władza, prestiż oraz inne wartościowe dobra. Stratyfikacja płci „podtrzymywana jest przez czynniki tworzące zamknięte koło i wzajemnie umacniające się, takie jak: socjalizacja, identyfikacja z daną płcią i zróżnicowane poglądy na temat każdej płci, które z kolei stanowią podstawę dyskryminacji i stronniczych przekonań, podsycanych na dodatek przez poczucie zagrożenia występujące u mężczyzn”⁶. Teoria stratyfikacji J. H. Turnera to teoria nawiązująca do pewnego systemu rang społecznych, a co za tym idzie do hierarchii, w tym wypadku płci.

Sandra L. Bem twierdzi, iż „nierówności płci są generowane nie tyle przez istniejące różnice biologiczne i kulturowe między mężczyznami i kobietami, co przez sposób ich interpretowania i wykorzystywania w różnych instytucjach społecznych (rodzinie, systemie prawnym, edukacyjnym, rynku pracy). Organizacja życia społecznego powinna się zmienić tak, aby potrzeby obu płci były traktowane jako jednakowo ważne, a warunki funkcjonowania kobiet i mężczyzn zapewniały im możliwość pełnego rozwoju. Taki stan rzeczy możliwy byłby przy depolaryzacji rodzaju, czyli stanu, w którym pojęcie płci i wynikających z niej różnic odnosiłoby się jedynie do biologicznego wymiaru życia”⁷. Teoria S. L. Bem nawiązuje do zagadnienia tożsamości społeczno-kulturowej płci, czyli płci kulturowej. Określając tożsamość, jednostka odpowiada na pytania: kim

⁴ E. Mandal: *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice 2004, Wydawnictwo UŚ, s. 15.

⁵ Podaję za: E. Mandal: *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią*. Katowice 2004, Wydawnictwo UŚ, s. 15; J. H. Turner: *Socjologia. Koncepty i ich zastosowanie*. Tłum. E. Różalska. Poznań 1994, Wydawnictwo Zysk i S-ka, s. 57–58.

⁶ Podaję za: A. Piątek, M. Piejko: *Przekonanie o gender a percepcja równości w świetle badań nad opolskimi studentami*, [w:] A. Barska, E. Mandal (red.): *Tożsamość społeczno-kulturowa płci*. Opole 2005, Wydawnictwo UO, s. 131.

⁷ Podaję za: D. Pankowska: *Wychowanie a role płciowe*. cyt. wyd., s. 157–158.

jest?, w jaki sposób funkcjonuje w społeczeństwie?, jakie ma relacje z innymi osobami? Jeżeli odpowiedzi są zadowalające, motywuje ją to i dowartościowuje, pozwala określić własną tożsamość i dać poczucie spójności.

Tożsamość osobistą Maria Jarymowicz i Teresa Szustrowa określają jako „świadomość własnej spójności w czasie i przestrzeni – w różnych okresach życia, sytuacjach społecznych i pełnionych rolach, a także świadomość własnej odrębności, indywidualności i niepowtarzalności”⁸.

Tożsamość społeczno-kulturowa płci stanowi przedmiot zainteresowań psychologii, socjologii, filozofii, teorii sztuki, literatury, a ostatnio także wielodyscyplinarnych studiów kulturowych i pedagogiki⁹. Używając sformułowania tożsamość płciowa, mamy na myśli bardziej jej wymiar społeczno-kulturowy (rodzaj) niż biologiczny, a kształtowanie tożsamości rodzajowej określamy jako rozwój roli płciowej¹⁰. Tożsamość płci to odczuwanie przynależności do kategorii kobiet lub mężczyzn, określenie się jako kobieta lub mężczyzna w sensie biologicznym. Jednak stawanie się kobietą bądź mężczyzną ma miejsce w społeczności i na ten fakt wpływa wiele czynników socjalizacyjnych. „Jednostka, uzyskując świadomość bycia kobietą lub mężczyzną, musi jednocześnie odnieść się do społeczno-kulturowych konotacji, jakie niesie ze sobą pojęcie płci. W ten sposób buduje tożsamość rodzajową. Oznacza to wypełnianie treścią tej ramy, którą jest poczucie przynależności do płci biologicznej. Człowiek, określając swoją tożsamość rodzajową, kształtuje jednocześnie własną koncepcję roli płciowej.

W literaturze pojęcie tożsamości społeczno-kulturowej płci używane jest często zamiennie z pojęciem *gender*. W języku polskim brak słowa, które w sposób adekwatny tłumaczyłoby ten termin, zazwyczaj pojmowany jako rodzaj. Często też w literaturze podaje się jego anglojęzyczną wersję, która w pełni oddaje jego znaczenie. „Pojęcie *gender* oznacza płeć kulturową. Opisuje cechy i zachowania nabyte w toku wychowania i socjalizacji, uznawane w danej kulturze za odpowiednie dla kobiety lub mężczyzny. Chodzi o pewien model kobiety i mężczyzny, zespół nabytych cech, atrybutów, postaw, ról społecznych i zachowań przypisany mężczyźnie lub kobiecie przez szeroko rozumianą kulturę. Ten nabyty w toku socjalizacji rodzaj determinuje późniejsze życie każdej jednostki, wpływa na podejmowane przez nią wybory i działania oraz określa jej rolę i status społeczny”¹¹.

⁸ Tamże, s. 13.

⁹ A. Barska, E. Mandal: *Słowo wstępne*, [w:] tychże (red.) *Tożsamość społeczno-kulturowa płci*. Opole 2005, Wydawnictwo UO, s. 9.

¹⁰ Podają za: D. Pankowska: *Wychowanie a role płciowe*. cyt. wyd., s. 14–15.

¹¹ M. Jonczy: *Nadłamywanie oczywistości, czyli jak doszło do przygotowania warsztatów genderowych*. „Być kobietą być mężczyzną”, [w:] A. Barska, E. Mandal (red.): *Tożsamość społeczno-kulturowa płci*. cyt. wyd., s. 160.

Stereotypy płci, jak również tożsamość społeczno-kulturowa płci, kształtowane są w trakcie oddziaływania na jednostki wielu czynników socjalizacyjnych. Najważniejszym z nich jest rodzina. Jest ona pierwszym środowiskiem społecznym dziecka, w którym między dzieckiem a pozostałymi jej członkami tworzą się szczególnego rodzaju więzi, które mają znaczący wpływ na ukształtowanie młodego człowieka. Typizacja płciowa w tym środowisku ma miejsce jeszcze przed narodzinami, rodzice, często znając płeć potomka, dobierają wyprawkę odpowiednio do jego płci. „W świadomości rodziców pojawia się pewna etykieta oraz wiążące się z nią wyobrażenia i wymagania, których potwierdzenia zdają się szukać w dalszym życiu dziecka. W wyniku posługiwania się stereotypami w procesie wychowania dziecka rodzice często dostarczają dziecku zabawek specyficznych dla każdej z płci”¹².

Drugim równie ważnym czynnikiem socjalizacyjnym odpowiedzialnym za kształtowanie wizerunku płci są instytucje edukacyjne. Dziecko, zaczynając naukę w przedszkolu, na dalszy plan odsuwa rodzinę. Autorytetem w wielu kwestiach stają się nauczyciele lub rówieśnicy. W trakcie interakcji zachodzących w grupie rówieśniczej młody człowiek styka się z wieloma problemami i zależnościami, które są przedsmakiem pojawiających się w późniejszym czasie w życiu rodzinnym, jak i zawodowym.

Szkoła jest alternatywnym środowiskiem dla rodziny w kształtowaniu osobowości dziecka. Może kontynuować wpływy środowiska rodzinnego, ale także może w sposób odmienny kształtować dziecko. Jest instytucją, która odpowiedzialna jest nie tylko za przekazanie rzeczowej wiedzy czy praktycznych umiejętności, ale przede wszystkim przekazuje młodemu człowiekowi informacje, ugruntowuje umiejętności, wartości oraz wpaja normy etyczne i zasady funkcjonowania w grupie. „Szkoła jest jedną z agend socjalizacyjnych, która uruchamia proces polegający na przekazywaniu i przyjmowaniu określonych sposobów zachowania, norm i modeli oraz pewnego zasobu wiedzy odnoszącej się do otaczającej nas rzeczywistości. Jest instytucją złożoną, w której strukturze można odnaleźć przekazy socjalizacyjne ukryte w oczekiwaniach nauczycieli, w ich zachowaniach wobec uczniów i uczennic, w programie nauczania, w treściach podręczników i materiałów dydaktycznych, w codziennej i odświeżonej organizacji życia szkolnego, w pełnionych tam rolach społecznych i w działalności grup rówieśniczych, w ich normach, zwyczajach oraz stylach zachowania się”¹³.

Na każdym szczeblu edukacji odpowiedzialna dyrekcja placówki oraz nauczyciele w niej pracujący swoim zachowaniem oddziałują, a nawet wymuszają określone zachowania dzieci i młodzieży. „Nauczyciel odpowiedzialny jest za

¹² Tamże, s. 162.

¹³ M. Chomczyńska-Rubacha: *Nauczycielskie i uczniowskie przekazy związane z płcią*, [w:] *taż* (red.): *Płeć i rodzaj w edukacji*. Łódź 2004, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, s. 53.

przekazanie uczniowi odpowiedniej wiedzy, wpojenie określonego systemu wartości, rozwijanie i doskonalenie właściwych umiejętności ucznia oraz kontrolę i ocenę jego zachowania społecznego w klasie. Do głównych zadań nauczyciela-wychowawcy w klasie należy odpowiednie oddziaływanie wychowawcze na ucznia, zapobieganie jego nieprzystosowaniu, przewyżczanie jego trudności. Nauczyciel-wychowawca to główny dorosły na terenie szkoły, który jest rozjemcą, kontrolerem, doradcą, opiniodawcą, autorytetem, wrogiem¹⁴. Na etapie ponadgimnazjalnym, kiedy młody człowiek w dużej mierze ma już ukształtowaną osobowość, nauczyciel oprócz tradycyjnych funkcji staje się dla swojego ucznia przewodnikiem ukazującym możliwości dróg, którymi może podróżować w swoim dorosłym życiu. Niestety wielokrotnie nauczyciele swoimi działaniami ugruntowują zakorzenione już w społeczeństwie stereotypy płci, często pomagają im w tym oprócz osób trzecich, podręczniki oraz zawarta w nich wiedza.

Podręczniki szkolne są najważniejszym źródłem informacji, a co za tym idzie – wyobrażeń dotyczących ról płciowych. W przekazie informacji bierze udział zawartość merytoryczna podręczników, jak i materiał ilustracyjny. Podręcznikowy przekaz dotyczący kobiecych i męskich ról społecznych może być jawny bądź ukryty. W momencie, kiedy informacje w podręcznikach są niedostrzegalne, tworzą one ukryty program szkoły, którego nie można znaleźć w żadnym programie nauczania. Niejawne treści nauczania nie są umieszczane w programach z intencją manipulowania, jednak odzwierciedlają one kontekst świata zewnętrznego, zawierając w sobie społeczne stereotypy i uprzedzenia, w tym także stereotypy związane z płcią¹⁵.

Warto wymienić także jedną z najważniejszych (w naszym kraju) instytucji socjalizacyjnych oddziałującą na dzieci, młodzież i dorosłych, a mianowicie Kościół. Jego nauczanie wywiera wpływ na kształtowanie wzorów kultury, w tym wyobrażeń na temat ról społecznych kobiety i mężczyzny¹⁶.

Nauczyciele wobec stereotypów płci – wyniki badań

Na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz własnych doświadczeń i obserwacji przyjąłam, że nauczyciele są świadomi istnienia stereotypów płci.

¹⁴ R. Szczepanik: *Nauczyciele szkolni wobec zachowań szkolnych uczniów i uczennic starszych klas szkoły podstawowej*, [w:] M. Chomczyńska-Rubacha (red.): *Płeć i rodzaj w edukacji*. cyt. wyd., s. 94.

¹⁵ M. Jonczy: *Nadłamywanie oczywistości, czyli jak doszło do przygotowania warsztatów genderowych „Być kobietą być mężczyzną”*, [w:] A. Barska, E. Mandal (red.): *Tożsamość społeczno-kulturowa płci*. cyt. wyd., s. 163.

¹⁶ E. Górnikowska-Zwolak, K. Rajca: *Poglądy przedstawicieli Kościoła na temat miejsca i roli kobiety we współczesnym świecie – spojrzenie przez pryzmat feminizmu*, [w:] M. Chomczyńska-Rubacha (red.): *Role płciowe. Kultura i edukacja*. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, s. 13.

Na swoich zajęciach nie podejmują tematyki związanej ze stereotypami, a wręcz unikają poruszania tego typu kwestii. Nie czują się też kompetentni i uprawnieni do ingerencji w proces kształtowania się tożsamości społeczno-kulturowej płci swoich wychowanków. Problematyka ta jest – być może – tak delikatna i drażliwa zarazem, iż nie podejmują próby jej zgłębienia.

Badania na potrzeby tego opracowania zostały przeprowadzone w październiku 2008 roku. Wśród nauczycieli cieszyńskich szkół ponadgimnazjalnych (77% badanych stanowiły kobiety, mężczyźni 23%) rozprawdano 60 ankiet pilotażowych. Do analizy, ze względu na brak pełnych odpowiedzi, wykorzystano 52 ankiety. Wybór szkół, w których przeprowadzono badania sondażowe, podyktowany był względami praktycznymi. Początkowo respondentami mieli być nauczyciele wybranych przedmiotów: języka polskiego, historii, wychowania fizycznego, przystosowania do życia w rodzinie, gdyż zakładano, iż w treściach programowych tych przedmiotów i podręcznikach znaleźć można wiele przykładów stereotypizacji ze względu na płeć. Z czasem jednak do tej grupy respondentów dołączyli także nauczyciele innych przedmiotów: biologii, matematyki, przedmiotów zawodowych czy też języków obcych.

Zagadnienie stereotypów płci okazało się dla nauczycieli trudne i problematyczne. Respondenci pozostawiali wiele pytań bez odpowiedzi. W obawie o swoją anonimowość nie wypełniali również metryczki. Ankieta zawierała 20 pytań. Były to pytania zamknięte, półotwarte i otwarte. Dotyczyły ogólnej wiedzy na temat stereotypów, funkcjonowania stereotypów płci w środowisku szkolnym, obecności stereotypów w treściach podręczników szkolnych, w literaturze, współczesnych utworach muzycznych. Respondenci mogli wyrazić swoją opinię w kwestii potrzeby podejmowania tematyki stereotypów płci na zajęciach lekcyjnych. Nauczyciele zdecydowanie preferowali odpowiedzi na pytania zamknięte, unikali pytań otwartych.

Stereotyp 90% badanych, kojarzy się przede wszystkim z utartym schematem, 6% respondentów pojmuje go, jako mylne wrażenie, natomiast 4% – jako coś przestarzałego. Takie stwierdzenia są zgodne z rozumieniem tego terminu w literaturze przedmiotu, gdzie stereotyp to „pewien umysłowy obraz rzeczywistości społecznej – uproszczony, niedokładny, wytworzony raczej nie w efekcie własnego doświadczenia, ale dzięki przekazowi społecznemu, oporny na zmiany”¹⁷.

Respondenci (27% badanych) uważają, iż stereotypy dotyczące kobiecości i męskości wynikają w przeważającej mierze z tradycji, za ich kształtowanie odpowiedzialna jest rodzina i sposób wychowania (21%). Część badanych wskazuje na kulturę (8%). Pojawiają się także pojedyncze wypowiedzi wskazujące na rolę prasy, telewizji, literatury oraz braku wiedzy na dany temat. Wymieniane czynniki socjalizacyjne zakorzenione są w naszej kulturze. Potwierdza się, zatem teza S. L. Bem, iż: „męskość i kobiecość to bardziej «soczewki kultury» niż wymiar oso-

¹⁷ Z. Chlewiński, I. Kurcz: *Stereotypy i uprzedzenia*. Warszawa 1992, IP PAN, s. 9.

bowości”¹⁸. To, jakimi ludźmi stają się dzieci i dorośli, zależy od ich codziennych doświadczeń społecznych, z kolei doświadczenia społeczne zaprogramowane są przez zinstytucjonalizowane praktyki społeczne, będące jednym z wcieleń pryzmatów kultury. Zdecydowana większość (81% ankietowanych) jest przekonana o tym, iż w społeczeństwie polskim dyskryminuje się ludzi ze względu na płeć. W tym miejscu respondenci wymieniali sferę życia zawodowego (awans zawodowy, zarobki), stwierdzając, że kobiety mają dużo większe problemy w pracy zawodowej niż mężczyźni. Mimo wyższego wykształcenia są często dyskryminowane na stanowiskach kierowniczych, ich wynagrodzenie jest niższe w stosunku do wynagrodzenia mężczyzn. Odwołać można się w tym miejscu do teorii stratyfikacji płci, do podziału sfer życia, w których kobiety zajmują określone pozycje, np. w socjosferze (podział obowiązków między matkę, a ojca – sfera życia rodzinnego; rola kobiet i mężczyzn jako nauczycieli – w edukacji); w technosferze (rozumianej jako organizacja produkcji, proces pracy i wynagrodzenie); w infosferze (przepływ informacji, dostęp do wiedzy, do cennych danych)”¹⁹.

Badani nauczyciele, a przede wszystkim kobiety, zauważają to, że w społeczeństwie polskim istnieje dyskryminacja ze względu na płeć. Stwierdzają, iż łatwiej funkcjonować, będąc mężczyzną niż kobietą.

W ankiecie zawarłam również pytania dotyczące obecności stereotypów płci w literaturze, w muzyce oraz w treściach programowych. Tylko 20% badanych ustosunkowało się do tych kwestii. Pozostali respondenci stwierdzili, iż „to nie jest ich dziedzina, prowadzą przecież przedmioty zawodowe, a z czasów szkolnych nie pamiętają lektur, w których taka tematyka byłaby obecna”. Tylko 4% badanych podało tytuły współczesnych utworów muzycznych, w których poruszana jest tematyka stereotypów płci. Wymieniono utwory zespołu *Wilki* pt. *Baśka* oraz formacji *Big Cyc* pt. *Facet to świnia*.

Część badanych nauczycieli (29%) zadeklarowało, że podejmuje na swoich lekcjach zagadnienia związane z stereotypami płci. Nauczyciele włączają takie tematy do programu zajęć, przede wszystkim w zakresie lekcji wychowawczych. Część badanych wskazuje na zagadnienia wynikające z treści programowych, np. w ramach języka angielskiego przeprowadzają pogadankę na temat sufrażystek, na biologii realizują tematy związane z rozrodem, a co za tym idzie także z antykoncepcją, na religii poruszają problematykę planowania rodziny. Nauczyciele poloniści wskazali na podejmowanie problematyki płci w kontekście lektur szkolnych, niestety, podając tylko jeden tytuł – „Ludzie bezdomni”, dzieło Stefana Żeromskiego.

¹⁸ S. L. Bem: *Męskość i kobiecość o różnicach płciowych wynikających z płci*. Gdańsk 2000, GWP, s. 121, 135.

¹⁹ A. Piątek, M. Piejko: *Przekonanie o gender a percepcja równości w świetle badań nad opolskimi studentami*, [w:] A. Barska, E. Mandal (red.): *Tożsamość społeczno-kulturowa płci*. cyt. wyd., s. 131.

W opinii nauczycieli bardzo rzadko zdarza się, aby uczniowie sami podejmowali temat związany ze stereotypami płci. Jeśli tak się dzieje, to okazjonalnie, np. z okazji Dnia Kobiet, wyboru do samorządu klasowego, podziału obowiązków w klasie.

Nauczyciele (35%) deklarują, iż nie różnicują uczniów ze względu na płeć. Tylko 6% respondentów dostrzega, pobłażliwe traktowanie uczniów ze względu na płeć, np. podczas odpytywania. Nieświadome różnicowanie uczniów ze względu na płeć przez nauczycieli jest – być może – elementem ukrytego programu szkoły, pojmowanego jako „cała sfera myślenia i postrzegania świata społecznego przez nauczycieli, wynikająca po części z ich uczestnictwa w tym świecie, po części będąca efektem ich własnej socjalizacji”²⁰.

Konkluzje

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły przyjętą tezę. Nauczyciele cieszyńskich szkół ponadgimnazjalnych nie podejmują na zajęciach tematyki związanej ze stereotypami płci, być może dlatego, iż jest to temat drażliwy i dotyczący zagadnień, które od wieków nie znajdują rozwiązania. Poza tym można przypuszczać, iż przygotowanie pedagogiczne nauczycieli nie obejmowało spraw kształtowania tożsamości społeczno-kulturowej płci, wobec tego trudno wymagać od nich, aby podejmowali taką problematykę w swojej pracy. Istnieje zatem pilna potrzeba kształcenia nauczycieli w tym zakresie, by przekazując wiedzę uczniom mogli pomóc im w zrozumieniu różnic kulturowych między kobietą i mężczyzną, sposobów pełnienia przez nich ról w społeczeństwie, a być może i przyczynić się do zmiany istniejących w społeczeństwie schematów ról płciowych. Znaczącą rolę w rozwoju świadomości społecznej, w kształtowaniu obrazów społecznych ról kobiety i mężczyzny odgrywają rodzina, szkoła, Kościół oraz mass media. Skutki ich oddziaływania zależą od chęci i umiejętności współpracy w wielu kwestiach edukacyjnych – jedną z nich jest niewątpliwie kształtowanie społeczno-kulturowej tożsamości płci.

Summary

Upper-secondary school teachers in the face of stereotypes concerning sexes

The subject matter of this article involves the opinions of teachers from upper-secondary schools in Cieszyn about stereotypes concerning sexes and socio-cultural identity of

---

²⁰ M. Karkowska: *Socjalizacja rodzajowa dziewcząt i chłopców a ukryty program edukacji szkolnej*, [w:] M. Chomczyńska-Rubacha (red.): *Role płciowe. Kultura i edukacja*. cyt. wyd., s. 121.

sexes. The theories of Sandra L. Bem and Jonathan H. Turner are referred to and the determinants of forming stereotypes of sexes are indicated. Moreover, the authoress presents the results of pilot studies, which confirm the thesis that teachers do not undertake the issue of sexes and that they unwillingly undertake the topics concerning stereotypes of sexes.

Translated by Agata Cienciola